

»Slovenskem jeziku«, glasilu Slavističnega društva. Med drugim je skušal Slovence približati svojo materinščino, ruščino. Vodil je tečajje ruskega jezika in napisal celo majhen učbenik za začetnike »Ne bojmo se ruščine!« (1939), ki mu je nato dodal še kratko berilo »Berimo rusko« (1941).

Tudi ko ga je, tik pred vojno, življenje odvedlo na Slovaško, njegovo zanimanje za Slovence ni ponehalo. V Bratislavi je objavil knjigo »Jezik in izvor Brižinskih spomenikov« (1943), knjigo, ki je pri Slovencih izzvala veliko hude krvi. V njej je skušal dokazati, da je ta slovenski spomenik v resnici slovaški in da je le neposreden odmev delovanja Cirila in Metoda na Moravskem.

Nato se Isačenko za nekaj časa ni ukvarjal več s slovenskimi vprašanji. K njim se je vrnil šele 1957. Pri preučevanju zgodovine ruskega jezika je naletel na zanimivo osebnost Žige Herbersteina, doma iz Vipave, ki je pri svojih diplomatskih misijah v Rusiji v XVI. stoletju uporabljal tudi slovenščino. Sledove te dejavnosti je raziskal in opisal Isačenko v vrsti člankov, od katerih je zadnji izšel lani v Nahtigalovem zborniku.

Kot dober poznavalec slovenščine, se je v zadnjih letih večkrat loteval tudi ocenjevanja nekaterih knjig, ki so se ukvarjale s tem jezikom, še posebej z njenimi narečji.

Kakšen odnos je imel do slovenščine, izpričuje tudi naslednja podrobnost. Ko se je po nekajletnem bivanju v Ameriki — po dogodkih 1968 na Češkem je odšel v Los Angeles — vrnil v Celovec, je bil med ustanovitelji celovške visoke šole, predhodnice današnje celovške univerze. Kot vodja stolice za splošno in slovansko jezikoslovje je poskrbel, da so v program te univerze vključili tudi študijsko skupino slovenski jezik in književnost. Prav tako je njegova zasluga, da je omogočil ljubljanskim jezikoslovcem in literarnim zgodovinarjem predavati študentom celovške univerze.

Še na eno področje delovanja A. V. Isačenka bi rad opozoril. Štejemo ga lahko za začetnika sociolingvistike pri Slovencih. Njegov članek »O večjezičnosti« (Slovenski jezik 1938) je prvo delo, ki se ukvarja z enim od pomembnih vprašanj sociolingvistike, z bilingvizmom. V njem je pokazal zanimivo jezikovno situacijo na stiku dveh jezikov: slovenščine in nemščine, vsakega s svojimi podsistemi, narečji.

Kot vidimo, se je A. V. Isačenko loteval mnogih vprašanj slovenščine. Marsikdaj jih ni rešil najbolje. Vendar so bila njegova dela vedno pobuda za nadaljnja raziskovanja pri nas. Tako so ob Isačenkovem »Slovenskem verzu« nastale raziskave Antona Ocvirka o slovenskem verzu, ob polemiki o izvoru Brižinskih spomenikov pa so nastale številne razprave in celo nova, Kolarič—Pogačnikova teorija o nastanku teh zapiskov. Verjetno bi prispevek A. V. Isačenka k znanosti sploh in slovenski posebej bil še večji, če bi ga nemila usoda ne gnala tako po svetu.

S smrtjo A. V. Isačenka smo Slovenci izgubili prijatelja, slovenščina pa dobrega poznavalca in preučevalca.

Matej Rode
Gimnazija v Celju

BOHUSLAV HAVRÁNEK (1893—1978)

V marcu letošnjega leta je češko jezikoslovje izgubilo znanstvenika velikih razsežnosti, katerega dela so prerasla češke okvire in postala last mednarodne lingvistične znanosti.

Akademik Bohuslav Havránek je zapustil izredno obsežno znanstveno delo. Že kot študent slovanske in klasične filologije ter indoevropistike na Karlovi univerzi v Pragi je postal sodelavec v uredništvu velikega češkega slovarja pri takratni Akademiji znanosti in umetnosti in na osnovi izkušenj pri delu s slovarjem objavil l. 1919 svoj prvi strokovni članek. Od prve publicirane enote sega Havránkova ustvarjalnost prav do njegove smrti; drugo številko revije Slovo a slovesnost 1978 uvaja namreč akademiku Bohuslavu Havráнку posvečen nekrolog in med kronikalnimi zapisi je v tej številki

še objavljen Havránekov prispevek *Šestdeset let od nastanka Češkoslovaške republike in naša lingvistika*, v katerem niza avtor spomine na začetke češkoslovaške državnosti in novejšega češkega jezikoslovja, ki se seveda pokrivajo z začetki Havránekove bogate znanstvene tvornosti.

Bibliografija Bohuslava Havránka beleži naslove z zelo raznoliko problematiko: od splošne jezikovne teorije knjižnega jezika in vprašanj jezikovne kulture do strokovno razvejanega slovanskega jezikoslovja (npr.: razvoj slovanskih jezikov s problematiko praslovanščine in starocerkvene slovanščine, slovanska dialektologija, razvoj slovanskih knjižnih jezikov, kontrastivna obravnava gramatičnega ustroja slovanskih knjižnih jezikov itd.) in do zapletene problematike odnosov med slovanskimi in neslovanskimi jeziki, do študija balkanistike. Skoraj ni področja v jezikoslovni stroki, v katerega bi Bohuslav Havránek ne bil aktivno in tvorno posegel. Zelo obsežen del Havránekovega opusa zavzema vsekakor bohemistika v vsem njenem obsegu, od znanstvenih raziskav knjižne češčine in njenega razvoja, češke dialektologije in leksikografije, pa do poljudnoznanstvenih priročnikov in vadnic za potrebe na področju šolstva in vsakdanje jezikovne prakse.

Predvsem je akademik Bohuslav Havránek med ustanovitelji znane Praške lingvistične šole, ki pomeni metodološki premik v razvoju sodobnega jezikoslovja, in med utemeljitelji praške funkcijske lingvistike, katere trajni prispevek je prav Havránkova splošna teorija knjižnega jezika. Izhodišče njegove teorije je funkcijsko pojmovanje jezikovnega sistema in dinamično pojmovanje jezikovne sinhronije. S problematiko znanstveno določenih funkcij, ki jih imajo jezikovna sredstva pri govornem in pisnem sporočanju, se Bohuslav Havránek aktualno vrašča v današnji čas zahtevnejših oblik javnega komuniciranja in zlasti v slovenski prostor, kjer razpravljamo o rabi slovenščine v javnosti. Z značilnostmi knjižnega jezika je Bohuslav Havránek seznanil slovenske bralce v pomensko zgoščnem članku, ki je izšel v našem strokovnem glasilu (*Teorija knjižnega jezika*, *JiS* 1969).

Ker je knjižni jezik nosilec socialnega, gospodarskega, političnega in kulturnega življenja, mora biti kot reprezentativna in funkcijsko najbolj razčlenjena vrsta narodnega jezika deležen organizirane skrbi in zavestne nege, če naj jezik funkcionira v skladu z nalogami in zahtevami kulturnega naroda. Bohuslav Havránek razvija zato vzporedno s teorijo knjižnega jezika tudi teorijo jezikovne kulture. Načelnoga pomena pri teoretični skrbi za knjižni jezik je ugotovitev njegove norme, ki jo loči od splošne rabe jezikovnih sredstev in od kodifikacije. Med temeljnimi značilnostmi knjižnega jezika je zavestnejše in obveznejše razmerje do norme in je zato naloga jezikovnih teoretikov ugotavljati zakonitosti v jeziku ter jih ustrezno zabeležiti (kodificirati) v priročnikih, slovnica in slovarjih. V prizadevanju po kultiviranju jezika in kar največji njegovi demokratizaciji so Havránkovi pogledi uprti ne le na jezikoslovce, temveč na vse uporabnike jezika in predvsem na poučevanje materinščine na vseh stopnjah šol.

Teoretična spoznanja o knjižnem jeziku je avtor že od vsega začetka preverjal na materialu češkega jezika, jih orientiral na problematiko prvega slovanskega knjižnega jezika — na staro cerkveno slovanščino in na medsebojne odvisnosti slovanskih knjižnih jezikov. V zvezi s kontrastivnim študijem slovanskih knjižnih jezikov — Bohuslav Havránek mu je l. 1963 na V. mednarodnem slavističnem kongresu začrtal programske smernice — velja omeniti dve Havránkovi študiji, ki obravnavata slovensko jezikovno in jezikoslovno problematiko in sta nastajali v letih 1938—1940, v knjigi *Študije o knjižnem jeziku* pa sta izšli ponatisnjeni l. 1963 (*Vpliv nove knjižne češčine na jugoslovanske knjižne jezike in Pomen starejših čeških gramatik za druge slovanske narode*). Havránkove ugotovitve potrjujejo sledove prijateljskih vezi med Čehi in Slovenci tudi v besedišču knjižne slovenščine. Precejšnje število čeških izposojenk se je spričo strukturne bliskosti obeh jezikov povsem prijel na slovenskih tleh in ne bi jih mogli več iztrgati, saj v luči teorije knjižnega jezika že vrsto let opravljajo funkcijo v procesu sporazumevanja.

Pri živem stiku Havránkovega znanstvenega dela s slovenskim kontekstom kaže ponoviti besede, ki jih je govoril Bohuslav Havránek kot univerzitetni učitelj svojim številnim učencem: dober bohemist mora biti hkrati slavist in mora dobro poznati osnove

splošnega jezikoslovja. Če izhajamo iz te Havránkove resnice, bodo za vse dobre sloveniste enako pomembna njegova znanstvena dela s področja slovanskega jezikoslovja in bohemistike, ki jih v našem spominskem zapisu ne moremo podrobneje obravnavati. Naj bosta torej samo navedeni njegovi deli, ki ju je avtor ustvaril v obdobju med vojnama in sta še danes strokovno neprešeni: *Genera verbi v slovanskih jezikih in Razvoj češkega knjižnega jezika*.

Kot usmerjevalec in organizator češkega znanstvenega življenja je Bohuslav Havránek urejal pomembne strokovne publikacije in jezikoslovna glasila — revijo *Slavia*, znanstveni časopis *Byzantinoslavica* in vse od prvega letnika (1935) revijo *Slovo a slovesnost*, iz katerih sprejemamo tudi pri nas bogate informacije o sodobni lingvistični teoriji. Ne nazadnje nam je tu omeniti Havránkovo funkcijo, ki jo je imel v Mednarodnem slavističnem komiteju, saj je bil od njegove ustanovitve v samem predsedstvu te najvišje slavistične organizacije, bil l. 1963 izvoljen za predsednika in v letu 1968 vodil praški slavistični kongres. Zadnja leta je aktivno sodeloval v delovnih komisijah v okviru Mednarodnega slavističnega komiteja (v komisijah za slovanske knjižne jezike, za slovanski jezikovni atlas, za lingvistično terminologijo ter v komisiji za poetiko in stilistiko). Ne gre zamlčati Havránkove pobude, naj bi se VIII. slavistični kongres odvijal v Ljubljani. Letos v septembru nismo na mednarodnem slavističnem zborovanju v Jugoslaviji Bohuslava Havránka več ugledali.

Še za svojega življenja je akademik Bohuslav Havránek dosegel visoke časti in priznanja, imel je ugled in spoštovanje v svoji domovini, v slovanskih deželah in povsod po svetu, kjer živi slavistika.

Albinca Lipovec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

JÁN STANISLAV (1904—1977)

Leto mineva, kar je umrl v Bratislavi Ján Stanislav, nestor slovaške slavistike, univ. profesor, čigar pedagoško in znanstveno delo je bistveno povezano z izrednim povojnim slovaškim nacionalnim razmahom in vzponom.

Stanislav je bil med prvimi slušatelji, ki so po genocidnem madžarskem brezpravju pod Ogrsko prišli na novo ustanovljeno, Slovakom namenjeno univerzo, katere prva, nedolžljiva naloga je bila, da za od mrtvih vstali narod ustvari osnovno izobraženstvo in po némem tisočletju zadušene duševne moči razveže za najplemenitejšo tekmo v kulturnem ustvarjanju. Po razgledih, ki so mu jih omogočila študijska leta v Pragi, Parizu, Krakovu, Ljubljani in Beogradu, je postal v mestu ob Donavi z akad. letom 1936/37 profesor slovaškega primerjalnega jezikoslovja in staroslovaščine. To mesto je zavzemal nepretrgano štirideset let, še mimo akademskih starostnih omejitev.

Prva češkoslovaška republika je bila sicer država Čehov in Slovakov, toda v njenem okviru so bili še milijoni Nemcev, na Slovaškem se je priglašalo k madžarstvu tri četrt milijona Madžarov, na vzhodni meji so živeli Ukrajinci, tedaj največkrat imenovani Rusini, ki so prišli v sestav nove države po odločitvi velesil, da zadržé Sovjetsko zvezo na grebenu Karpatov. Vključenje Slovakov v ČSR je nedvomno pomenilo njihovo nacionalno rešitev. Zaradi unitaristične ustave, priznavajoče le en, enoten, češkoslovaški narod z enim jezikom, ki je bil sicer imenovan češkoslovaški, dejansko pa pomenil češki, je to vključenje pomenilo sto in sto vprašanj, predvsem o priznavanju slovaškega naroda z vsemi pravicami moderne nacionalne skupnosti. Stanislav je stal s svojim lingvističnim delom izrazito na braniku slovaškega jezika v sodobnosti in preteklosti.

Že s knjigo, ki jo je izdal 1938 — tedaj je bil asistent prof. M. Weingarta v Pragi — pod naslovom *Československá mluvnice (v slovaščini, a s pristankom na »češkoslovaški« naslov)*, je nakazal pot, po kateri bo teklo njegovo delo: slovaščina, ob češčini v preteklosti, v narečjih, o dveh književnih jezikih, v družini slovanskih jezikov.

Če ga je specializacija po diplomi usmerjala v zgodovinsko bazo slovaščine, ga je njegovo rojstvo na severnem robu sredneslovaške narečne baze, v Liptovu, trdno po-